

ΣτΕ (Ολ.) 3427/2010

[Ραδιοτηλεοπτική προβολή νεοπαγών κομμάτων κατά την προεκλογική περίοδο]

Πρόεδρος: Π. Πικραμένος

Εισηγητής: Ηρ. Τσακόπουλος, Σύμβουλος

Με τις υπουργικές αποφάσεις καθορισμού του χρόνου προβολής των πολιτικών κομμάτων από ραδιοτηλεοπτικά μέσα κατά την προεκλογική περίοδο για τις ευρωεκλογές της 9.6.2009 διαφοροποιείται το χρονικό σημείο έναρξης μετάδοσης των ραδιοτηλεοπτικών μηνυμάτων, καθώς και η έκταση του προσφερόμενου δωρεάν ραδιοτηλεοπτικού χρόνου, για τα νεοπαγή κόμματα σε σχέση με τα κόμματα που έχουν παρουσία στο ευρωκοινοβούλιο και τα κόμματα που είχαν συμμετάσχει και στις προηγούμενες ευρωεκλογές. Λαμβανομένης υπόψη και της απαγόρευσης προβολής διαφημιστικών μηνυμάτων κατά την προεκλογική περίοδο δυνάμει της παρ. 1 περ. β' του αρ. 11 του ν. 3023/2002, η διαφοροποίηση αυτή αντίκειται στην αρχή της ισότητας τόσο ως προς το σκέλος του χρόνου έναρξης της δωρεάν προβολής μηνυμάτων όσο και ως προς την έκταση των μηνυμάτων αυτών..

[...]

2. Επειδή, ο Υπουργός Εσωτερικών, με τις αποφάσεις του 12217/13.5.2009 και 12512/15.5.2009 (Β' 899/13.5.2009 και 925/15.5.2009, αντιστοίχως), ερύθμισε τους όρους, τις προϋποθέσεις και τον χρόνο «προβολής κατά την προεκλογική περίοδο των πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών κομμάτων ... από τους δημόσιους και ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς ελεύθερης λήψης καθώς και τους φορείς παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών τηλεοπτικών υπηρεσιών κάθε μορφής, στις εκλογές της 7ης Ιουνίου 2009 για την ανάδειξη των Ελλήνων Αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο». Η μεν πρώτη προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση, κατά της οποίας στρέφεται η υπ' αριθμόν καταθέσεως 2880/2009 αίτηση, αφορά τα πολιτικά κόμματα και τους συνασπισμούς κομμάτων που εκπροσωπούνται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η δε δεύτερη κατά της οποίας στρέφεται η υπ' αριθμόν καταθέσεως 2897/2009 αίτηση, αφορά τα λοιπά κόμματα και συνασπισμούς κομμάτων.

3. Επειδή, οι κρινόμενες αιτήσεις συζητήθηκαν ενώπιον του Δ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο τις συνεκδίκασε και, με την απόφαση του 1784/2009, τις παρέπεμψε στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου λόγω της σπουδαιότητος των τιθεμένων με αυτές ζητημάτων.

4. Επειδή, το άρθρο 32 παρ. 2 του Π.Δ. 18/1989 (Α' 8) ορίζει ότι «Καταργείται... η δίκη αν μετά την άσκηση της αίτησης ακυρώσεως και έως την πρώτη συζήτηση της υπόθεσης η προσβαλλόμενη πράξη έπαυσε για οποιοδήποτε λόγο να ισχύει...». Εν προκειμένω, οι κρινόμενες υποθέσεις συζητήθηκαν ενώπιον του Δ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας στις 19.5.2009, ήτοι προ των εκλογών της 7.6.2009 και ενώ οι προσβαλλόμενες υπουργικές αποφάσεις ήσαν ακόμη εν ισχύι, κατόπιν δε της συζητήσεως αυτής εκδόθηκε η παραπεμπτική απόφαση 1784/2009 του Τμήματος. Υπό τα δεδομένα αυτά δεν τίθεται ζήτημα καταργήσεως της παρούσης δίκης, έστω και αν κατά τη δεύτερη συζήτηση των υποθέσεων ενώπιον της Ολομελείας του Δικαστηρίου, στις 9.10.2009, ήτοι μετά τη διεξαγωγή των παραπάνω εκλογών, οι προσβαλλόμενες αποφάσεις, έχοντας εξαντλήσει το ρυθμιστικό τους αντικείμενο, είχαν παύσει, πλέον, να ισχύουν.

5. Επειδή, το αιτούν πολιτικό κόμμα με έννομο συμφέρον ασκεί τις κρινόμενες αιτήσεις, εφ' όσον, όπως προκύπτει από τα στοιχεία που έχει προσκομίσει, αφ' ενός μεν υπέβαλε στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου την ιδρυτική του δήλωση και τα λοιπά δικαιολογητικά, που προβλέπονται από το άρθρο 29 παρ. 1 και 2 του Ν. 3023/2002 (που παρατίθεται σε επόμενη σκέψη), αφ' ετέρου δε επέδωσε στον ίδιο Εισαγγελέα τη δήλωση για την κατάρτιση του συνδυασμού του, εν όψει των εκλογών της 7.5.2009 σύμφωνα με τις διατάξεις της εκλογικής νομοθεσίας. Οι λοιποί αιτούντες, υποψήφιοι στον παραπάνω συνδυασμό, με έννομο συμφέρον στρέφονται κατά των ίδιων υπουργικών αποφάσεων και ομοδικούν παραδεκτώς, προβάλλοντας τους αυτούς λόγους ακυρώσεως.

6. Επειδή, κατά το άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 2479/1997 (ΦΕΚ Α' 67), σε δίκη ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, της Ολομέλειας του Συμβουλίου Επικρατείας, της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου ή της Ολομέλειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, στην οποία τίθεται ζήτημα συνταγματικότητας διατάξεως τυπικού νόμου, έχουν δικαίωμα να ασκήσουν παρέμβαση, πλην άλλων, φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, τα οποία δικαιολογούν έννομο συμφέρον σε σχέση με την κρίση του ζητήματος αυτού, εφόσον το ίδιο ζήτημα εκκρεμεί σε δίκη ενώπιον του ίδιου ή άλλου δικαστηρίου ή δικαστικού σχηματισμού του αυτού κλάδου δικαιοσύνης, στην οποία είναι διάδικοι (βλ. ΣτΕ 1466, 1545, 3487/2008 Ολομ.). Εν προκειμένω, στην παρούσα δίκη ενώπιον της Ολομελείας παρεμβαίνει με το από 14.9.2009 δικόγραφο το σωματείο με την επωνυμία «Πανελλήνια Ένωση Ιδιοκτητών Ραδιοφωνικών Σταθμών» (Π.Ε.Ι.Ρ.Α.Σ.), ισχυριζόμενο ότι η διάταξη του άρθρου 11 του Ν. 3023/2002 «Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, προβολή, δημοσιότητα και έλεγχος των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών» (ΦΕΚ Α' 146), κατά το μέρος που

απαγορεύει τη διαφήμιση των πολιτικών κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα κατά την προεκλογική περίοδο, είναι αντίθετη προς το Σύνταγμα. Ζήτημα συνταγματικότητας της διατάξεως αυτής τίθεται και με την παραπεμπτική απόφαση 1784/2009 (σκέψη 10). Εξάλλου, το παραπάνω σωματείο, με αίτηση του ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, έχει ζητήσει την ακύρωση της από 13.5.2009 προσβαλλομένης υπουργικής απόφασεως εγείροντας το ίδιο ζήτημα συνταγματικότητας. Υπό τα δεδομένα αυτά η εξεταζόμενη παρέμβαση ασκείται με έννομο συμφέρον, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 2479/1997, ενώ, εξ άλλου, είναι και κατά τα λοιπά παραδεκτή.

7. Επειδή, το Σύνταγμα ορίζει ότι «Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου» (άρθρο 4 παρ. 1), ότι «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη» (άρθρο 5 παρ. 1), ότι «Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων» (άρθρο 5Α παρ. 1) και ότι «Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και διά του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του Κράτους» (άρθρο 14 παρ. 1). Περαιτέρω, το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος ορίζει τα εξής: «Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους. Ο έλεγχος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης που είναι ανεξάρτητη αρχή, όπως νόμος ορίζει. Ο άμεσος έλεγχος του Κράτους, που λαμβάνει και τη μορφή του καθεστώτος της προηγούμενης άδειας, έχει ως σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης, την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας, καθώς και το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την υποχρεωτική και δωρεάν μετάδοση των εργασιών της Βουλής και των επιτροπών της, καθώς και προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα». Εξ άλλου, το άρθρο 29 του Συντάγματος ορίζει τα εξής: «1. Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν ελεύθερα να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, που η οργάνωση και η δράση τους οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος... 2. Τα κόμματα έχουν δικαίωμα στην οικονομική τους ενίσχυση από το Κράτος για τις

εκλογικές και λειτουργικές τους δαπάνες, όπως νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις διαφάνειας ως προς τις εκλογικές δαπάνες και γενικά την οικονομική διαχείριση των κομμάτων, των βουλευτών, των υποψηφίων βουλευτών και των υποψηφίων στην τοπική αυτοδιοίκηση όλων των βαθμών. Με νόμο επιβάλλεται ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών, μπορεί να απαγορεύονται ορισμένες μορφές προεκλογικής προβολής και καθορίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η παράβαση των σχετικών διατάξεων συνιστά λόγο έκπτωσης από το βουλευτικό αξίωμα με πρωτοβουλία του ειδικού οργάνου του επόμενου εδαφίου. Ο έλεγχος των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών διενεργείται από ειδικό όργανο που συγκροτείται και με τη συμμετοχή ανώτατων δικαστικών λειτουργών, όπως νόμος ορίζει. Με νόμο μπορούν να επεκταθούν οι ρυθμίσεις αυτές και στους υποψηφίους για άλλες αιρετές θέσεις». Τέλος, το άρθρο 52 του Συντάγματος ορίζει ότι «Η ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης, ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας, τελεί υπό την εγγύηση όλων των λειτουργών της Πολιτείας, που έχουν υποχρέωση να τη διασφαλίζουν σε κάθε περίπτωση...».

8. Επειδή, από τον συνδυασμό των συνταγματικών διατάξεων που παρατέθηκαν στην προηγούμενη σκέψη προκύπτουν τα εξής: Για την «ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης», η οποία αποτελεί «έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας», απαιτείται, μεταξύ άλλων, η κατά το δυνατόν πληρέστερη, έγκαιρη και πολύπλευρη ενημέρωση του εκλογικού σώματος. Προς τούτο ο κοινός νομοθέτης οφείλει να προβλέψει και να ρυθμίσει τη δωρεάν προβολή των κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα κατά την προεκλογική περίοδο. Με τις σχετικές ρυθμίσεις ο διατιθέμενος στα κόμματα ραδιοτηλεοπτικός χρόνος μπορεί να διαφοροποιείται με βάση πρόσφορα και αντικειμενικά κριτήρια, όπως είναι η κοινοβουλευτική τους εκπροσώπηση και το ποσοστό των ψήφων που έχουν λάβει κατά τις τελευταίες, πριν από τον εκάστοτε κρίσιμο χρόνο, εκλογές. Σε κάθε περίπτωση, όμως, οι ρυθμίσεις αυτές πρέπει να εξασφαλίζουν σε όλα, κατ' αρχήν, τα κόμματα ένα ελάχιστο, πλην ικανό, χρόνο για την παρουσίαση των θέσεων και των προγραμμάτων τους από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, λαμβάνοντας μέριμνα και για τα νεοπαγή κόμματα, ιδίως στην περίπτωση κατά την οποία ο νομοθέτης έχει κάνει χρήση της ευχέρειας που του δίδει το άρθρο 29 παρ. 2 του Συντάγματος και έχει απαγορεύσει τη διαφήμιση των κομμάτων από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση κατά την προεκλογική περίοδο. Τούτο δε είναι αναγκαίο, διότι τα νεοπαγή κόμματα, ως εκ της ιδιότητος των αυτής, έχουν περιορισμένο χρόνο προ των εκλογών για τη γνωστοποίηση των θέσεων και του προγράμματος των.

9. Επειδή, περαιτέρω ο Ν. 3023/2002 ορίζει, στο άρθρο 29, τα εξής: «1. Το πολιτικό κόμμα πριν αναλάβει δραστηριότητα καταθέτει ιδρυτική

δήλωση στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου. Τη δήλωση καταθέτει ο Πρόεδρος ή η Διοικούσα Επιτροπή του και σε αυτή αναφέρεται ότι η οργάνωση και η δράση του εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. 2. Στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου γνωστοποιούνται επίσης το όνομα, το έμβλημα και η έδρα του πολιτικού κόμματος και υποβάλλονται το καταστατικό ή η ιδρυτική του διακήρυξη, που υπογράφονται από διακόσιους, τουλάχιστον, πολίτες με δικαίωμα ψήφου. 3.... 6. Το πολιτικό κόμμα αποκτά με την ίδρυση του νομική προσωπικότητα για την εκπλήρωση της συνταγματικής αποστολής του». Ο ίδιος νόμος, εξάλλου, περιέχει αναλυτικές ρυθμίσεις για την κρατική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, τα έσοδα και τις δαπάνες, τη δημοσιότητα και τον έλεγχο των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών και τις σχετικές διοικητικές κυρώσεις. Περιέχει, επίσης, ρυθμίσεις για την προεκλογική προβολή των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών. Στο κεφάλαιο αυτό εντάσσονται τα άρθρα 10 και 11, τα οποία ορίζουν τα εξής: Άρθρο 10: «Ι.α. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου οι δημόσιοι και οι ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί ελεύθερης λήψης, καθώς και οι φορείς παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών, κάθε μορφής, υποχρεούνται να μεταδίδουν μηνύματα κομμάτων και συνασπισμών σε διάρκεια που καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, [ήδη μόνο του Υπουργού Εσωτερικών κατά το άρθρο 2 παρ. 1 του Ν. 3242/2004, Α' 102, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 3734/2009, Α' 8] η οποία εκδίδεται μετά από γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και γνώμη της Διακομματικής Επιτροπής Εκλογών και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Με όμοια απόφαση, ο κατά τα ανωτέρω οριζόμενος χρόνος κατανέμεται μεταξύ των κομμάτων και των συνασπισμών με βάση την αρχή της αναλογικής ισότητας και την εξασφάλιση της μετάδοσης των θέσεων και του προγράμματος των κομμάτων και των συνασπισμών, β. Η ανωτέρω μετάδοση διενεργείται δωρεάν και απαλλάσσεται από κάθε τέλος. 2. Με την κοινή υπουργική απόφαση της παρ. 1, κατά την αυτή διαδικασία και με κριτήριο την αναλογική ισότητα, καθορίζεται ο χρόνος που διατίθεται στα δελτία ειδήσεων των κρατικών και ιδιωτικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών για την παρουσίαση της προεκλογικής δραστηριότητας των κομμάτων και των συνασπισμών των κομμάτων. 3. Κανένα μήνυμα δεν επιτρέπεται να μεταδίδεται την προηγούμενη, καθώς και την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών». Άρθρο 11 «1. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου απαγορεύεται στα κόμματα και τους συνασπισμούς κομμάτων: α. Η ανάρτηση ή επικόλληση αεροπανώ, πανώ, αφισών και κάθε άλλου είδους υλικού προβολής, εκτός των χώρων της

παραγράφου 3 του άρθρου 9. β. Η μετάδοση από δημόσιους και ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς ελεύθερης λήψης, καθώς και από φορείς παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών, διαφημιστικών μηνυμάτων και μηνυμάτων κοινωνικού περιεχομένου του άρθρου 3 του Ν. 2328/1995 (ΦΕΚ 159 Α'), τα οποία προβάλλουν, με οποιονδήποτε τρόπο, πολιτικά κόμματα ή συνασπισμούς πολιτικών κομμάτων, με εξαίρεση τη μετάδοση τέτοιων διαφημιστικών μηνυμάτων, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο προηγούμενο άρθρο. 2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Δημόσιας Τάξης καθορίζονται οι ώρες λειτουργίας και η κλίμακα έντασης των μεγαφωνικών εγκαταστάσεων των εκλογικών κέντρων, των γραφείων και των οχημάτων των κομμάτων, καθώς και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια. Τις ώρες της κοινής ησυχίας απαγορεύεται η χρήση των παραπάνω εγκαταστάσεων. Επίσης απαγορεύεται η χρήση τους, εφόσον γειτνιάζουν με νοσηλευτικά ιδρύματα και σχολεία».

10. Επειδή, στην κατά το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης δεν περιλαμβάνεται και η ρύθμιση των ζητημάτων της δωρεάν μεταδόσεως προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων κατά την προεκλογική περίοδο. Διότι, κατά τη διάταξη του τελευταίου εδαφίου του παραπάνω άρθρου, οι κανόνες που ρυθμίζουν τα ζητήματα αυτά τίθενται με νόμο, δηλαδή με τυπικό νόμο είτε, κατ' εξουσιοδότηση νόμου, με κανονιστικές πράξεις της Διοικήσεως. Επομένως, αβασίμως προβάλλουν οι αιτούντες ότι οι προσβαλλόμενες υπουργικές αποφάσεις εκδόθηκαν κατά παράβαση της συνταγματικής διατάξεως περί της αποκλειστικής αρμοδιότητας του Ε.Σ.Ρ.

11. Επειδή, με τις διατάξεις του άρθρου 43 παρ. 2 του Συντάγματος παρέχεται στον κοινό νομοθέτη το δικαίωμα να μεταβιβάζει στην εκτελεστική εξουσία την αρμοδιότητα του προς θέσπιση κανόνων δικαίου. Τίθεται δε ο κανόνας ότι η νομοθετική εξουσιοδότηση παρέχεται προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας ως αρχηγό της εκτελεστικής εξουσίας, ο οποίος ασκεί τη μεταβιβαζόμενη αρμοδιότητα με προεδρικά διατάγματα. Με αυτά ρυθμίζονται είτε θέματα καθοριζόμενα σε γενικό πλαίσιο υπό ορισμένους όρους, με νόμους που ψηφίζονται από την Ολομέλεια της Βουλής (νόμους-πλαίσια) είτε ειδικά θέματα προσδιοριζόμενα συγκεκριμένα από την εξουσιοδοτική νομοθετική διάταξη. Κατ' εξαίρεση, όμως, επιτρέπεται να ορισθούν ως φορείς της κατ' εξουσιοδότηση ασκούμενης νομοθετικής αρμοδιότητας και άλλα, πλην του Προέδρου της Δημοκρατίας, όργανα της Διοικήσεως, εφ' όσον πρόκειται για ειδικότερα θέματα ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό (βλ. ΣτΕ 1892/2010 Ολομ., 3973/2009 Ολομ.). Ως «ειδικότερα» θέματα, για τη ρύθμιση των οποίων

επιτρέπεται η νομοθετική εξουσιοδότηση σε άλλα πλην του Προέδρου της Δημοκρατίας όργανα της Διοικήσεως, νοούνται μερικότερες περιπτώσεις θεμάτων που ρυθμίζονται ήδη στον νόμο σε γενικό έστω, αλλά πάντως ορισμένο πλαίσιο (βλ. ΣτΕ Ολομ 1892/2010, Ολομ 125/2009, Ολομ 4025/1998). Στην προκειμένη περίπτωση η προβλεπόμενη στο άρθρο 10 του Ν. 3023/2002 εξουσιοδότηση εγκύρως παρέχεται στον Υπουργό Εσωτερικών, δηλαδή σε όργανο της Διοικήσεως άλλο από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, δεδομένου ότι στον νόμο και μάλιστα στο ίδιο άρθρο ρυθμίζεται, έστω και σε γενικό πλαίσιο, το θέμα της προεκλογικής προβολής των κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα με θέσπιση αφ' ενός μεν της διαδικασίας αφ' ετέρου δε των δύο βασικών κριτηρίων κατανομής του παρεχόμενου χρόνου μεταξύ των κομμάτων και των συνασπισμών κομμάτων, ήτοι της αρχής της αναλογικής ισότητας και της εξασφάλισης της μετάδοσης των θέσεων και του προγράμματος των κομμάτων. Τα περαιτέρω δε ζητήματα, δηλαδή του μεγέθους του συνολικώς διατιθεμένου στα κόμματα χρόνου και της κατανομής του μεταξύ αυτών, καθώς και του τρόπου χρήσεως του χρόνου αυτού (ομιλίες, προεκλογικές συγκεντρώσεις, συνεντεύξεις κ.λπ.) αποτελούν ειδικότερα, κατά την έννοια του άρθρου 43 παρ. 2 του Συντάγματος, θέματα σε σχέση με το θέμα της προεκλογικής προβολής των κομμάτων, το οποίο ρυθμίζεται, κατά τα προεκτεθέντα, σε γενικό πλαίσιο στο παραπάνω άρθρο 10 του Ν. 3023/2002.

Μειοπήφησαν οι Σύμβουλοι Ν. Ρόζος, Χ. Ράμμος, Δ. Αλεξανδρής, Δ. Σκαλτσούνης, Γ. Ποταμιάς, Ι. Γράβαρης, Ε. Αντωνόπουλος, Δ. Γρατσίας, Σ. Παραμυθιώτης και Η. Τσακόπουλος, οι οποίοι υποστήριξαν την εξής γνώμη, στην οποία προσχώρησε και Πάρεδρος Α. Χλαμπέα: Ούτε οι διατάξεις του άρθρου 10 του Ν. 3023/2002 ούτε άλλη διάταξη νόμου περιέχουν ουσιαστικές ρυθμίσεις για τη διάθεση και κατανομή χρόνου στα κόμματα για την προεκλογική τους προβολή από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα. Οι αναφερόμενες στο παραπάνω άρθρο αρχές απορρέουν ευθέως από το Σύνταγμα και δεν αποτελούν, ως εκ τούτου, ρυθμίσεις του Ν. 3023/2002. Συνεπώς, τα θέματα, τα οποία εξουσιοδοτείται να ρυθμίσει ο Υπουργός δεν μπορούν να θεωρηθούν «ειδικότερα» κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 43 παρ. 2 του Συντάγματος και, άρα, κατά τη μειοψηφήσασα αυτή γνώμη, οι διατάξεις του άρθρου 10 του Ν. 3023/2002 είναι αντίθετες προς τις συνταγματικές αυτές διατάξεις. Τέλος, κατά τη γνώμη της Συμβούλου Ε. Νίκα, το άρθρο 10 του Ν. 3023/2002 δεν δύναται να παράσχει νόμιμο έρεισμα στις εκδοθείσες υπουργικές αποφάσεις ως εντασσόμενο σε σύστημα νομοθετικής ρυθμίσεως (άρθρα 10 και 11 του Ν. 3023/2002) που αντιβαίνει στη συνταγματική αρχή της ισότητας. Τούτο δε διότι η επιβαλλομένη από το άρθρο 11 του Ν. 3023/2002 απόλυτη απαγόρευση

μεταδόσεως μηνυμάτων των κομμάτων κατά την προεκλογική περίοδο, σε συνδυασμό με την εισαχθείσα αρχικώς υπό καθεστώς ελευθερίας της προεκλογικής ραδιοτηλεοπτικής προβολής των κομμάτων και επαναληφθείσα με το άρθρο 10 του νόμου αυτού ρύθμιση, η οποία προβλέπει κατανομή του «ραδιοτηλεοπτικού» χρόνου βάσει της αρχής της αναλογικής ισότητας (η οποία αρχή επιτρέπει τη διαφοροποίηση της μεταχειρίσεως των κομμάτων βάσει αντικειμενικών κριτηρίων που ανάγονται στην πολιτική σημασία των κομμάτων, όπως η κοινοβουλευτική τους δύναμη, η οργάνωση τους σε εθνική κλίμακα, ο ρόλος που έχουν παίζει στην πολιτική ζωή, κ.ά. βλ. ΣτΕ 4331, 4333/1996 επταμελούς, 930/1990 Ολομελείας), οδηγεί, εξ αντικειμένου, στην άνιση μεταχείριση των νεοεμφανιζόμενων κομμάτων, από της απόψεως της δυνατότητας προσβάσεως στο εκλογικό σώμα μέσω του πλέον δυναμικού και αποτελεσματικού μέσου επικοινωνίας κατά τον πλέον κρίσιμο χρόνο (προεκλογική περίοδος), αφού οι ανάγκες των κομμάτων αυτών προς παρουσίαση των πολιτικών τους θέσεων είναι αυξημένες, χάριν της πολυφωνίας στον πολιτικό διάλογο.

12. Επειδή, η πρώτη προσβαλλόμενη από 13.5.2009 υπουργική απόφαση ορίζει τα εξής: «Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, ενόψει των εκλογών της 7ης Ιουνίου 2009 για την ανάδειξη των αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ισχύουν οι εξής ρυθμίσεις, ως προς τους όρους προβολής των πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών κομμάτων, που συμμετέχουν στις εκλογές αυτές, αλλά και στην παρούσα σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, από τους δημόσιους και ιδιωτικούς ενημερωτικούς ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς ελεύθερης λήψης, καθώς και τους φορείς παροχής συνδρομητικών, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών κάθε μορφής, οι οποίοι λειτουργούν νόμιμα σύμφωνα με την ισχύουσα ραδιοτηλεοπτική νομοθεσία: Η «...» έχει την υποχρέωση να μεταδώσει σε εθνικό ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό δίκτυο μια συνέντευξη διάρκειας εξήντα (60') πρώτων λεπτών της ώρας, του αρχηγού κάθε πολιτικού κόμματος ή συνασπισμού κομμάτων. Η ... υποχρεούται να επιτρέπει την απευθείας αναμετάδοση των συνεντεύξεων και να διαθέτει δωρεάν το περιεχόμενο των σχετικών μαγνητοσκοπήσεων ή μαγνητοφωνήσεων σε οποιονδήποτε ιδιωτικό ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό σταθμό που λειτουργεί νόμιμα και υποβάλλει αντίστοιχο αίτημα. 2. Η ... έχει επίσης την υποχρέωση να μεταδώσει σε εθνικό τηλεοπτικό και ραδιοφωνικό δίκτυο κατά τη μεσημβρινή ζώνη, μια συνέντευξη Τύπου, με καθένα από τους αρχηγούς των πολιτικών κομμάτων ή συνασπισμών κομμάτων, διάρκειας εξήντα (60') πρώτων λεπτών της ώρας. Τις συνεντεύξεις αυτές έχουν την υποχρέωση να μεταδώσουν την ίδια μέρα είτε απευθείας, είτε μαγνητοσκοπημένες ή μαγνητοφωνημένες και οι νομίμως λειτουργούντες ιδιωτικοί ενημερωτικοί ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί ελεύθερης

λήψης εθνικής, περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας. Σε περίπτωση μαγνητοσκοπημένης ή μαγνητοφωνημένης μετάδοσης, η έναρξη και η λήξη μετάδοσης πρέπει να λάβει χώρα μεταξύ 12:00 - 01:00. Το εδάφιο β' της παρ. 1 της παρούσας έχει εφαρμογή και για τις συνεντεύξεις της παρούσας παραγράφου. 3. Η ... καθώς και οι νομίμως λειτουργούντες ενημερωτικοί ιδιωτικοί τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί ελεύθερης λήψης εθνικής, περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας έχουν την υποχρέωση να οργανώσουν τέσσερις, τουλάχιστον, αυτοτελείς συζητήσεις στρογγυλής τράπεζας με εκπροσώπους των πολιτικών κομμάτων ή συνασπισμών κομμάτων της παρούσας απόφασης. Ως ώρα μετάδοσης των συζητήσεων αυτών ορίζεται το διάστημα από 18:00 - 01:30. 4. Η ... έχει την υποχρέωση να καλύψει μια προεκλογική συγκέντρωση ή άλλη προεκλογική πολιτική εκδήλωση καθενός από τα πολιτικά κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων, την οποία θα επιλέξουν τα ίδια. Επίσης, η ... έχει την υποχρέωση να καλύψει μέσω του τηλεοπτικού σταθμού «Ελληνική Τηλεόραση - 3» μια προεκλογική συγκέντρωση ή άλλη προεκλογική πολιτική εκδήλωση καθενός από τα πολιτικά κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων, η οποία θα διοργανωθεί στη Θεσσαλονίκη ή σε άλλη πόλη της Βόρειας Ελλάδας και είναι δυνατόν να καλυφθεί μέσω των διαθέσιμων τεχνικών μέσων του τηλεοπτικού σταθμού ... Το εδάφιο β' της παρ. 1 της παρούσας εφαρμόζεται και στην περίπτωση αυτή. 5. Η ... και οι νομίμως λειτουργούντες ενημερωτικοί ιδιωτικοί τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί εθνικής, περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας, καθώς και οι φορείς συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών κάθε μορφής έχουν υποχρέωση να διαθέσουν δωρεάν ένα δεκάλεπτο την εβδομάδα σε καθένα από τα πολιτικά κόμματα και συνασπισμούς κομμάτων για την παρουσίαση των προγραμμάτων τους ή όποια άλλη πολιτική δραστηριότητα επιλεγεί από τα αντίστοιχα κόμματα. Δεν επιτρέπεται μετακύλιση, ούτε συσσώρευση των δεκαλέπτων. Κατ' εξαίρεση, και σε περίπτωση που δεν καταστεί εφικτή από τα πολιτικά κόμματα ή τους συνασπισμούς κομμάτων η χρήση του δωρεάν δεκαλέπτου κατά τα ανωτέρω, επιτρέπεται, κατόπιν αιτήσεως, η μετακύλιση και μόνον του δεκαλέπτου της πρώτης εβδομάδας αποκλειστικώς στη δεύτερη. Κατά τη διάρκεια των δεκαλέπτων αυτών επιτρέπεται στα κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων να μεταδίδουν διαφημιστικά μηνύματα τα οποία δεν μπορούν να υπερβούν το ένα τρίτο (1/3) του εκάστοτε διατιθέμενου δεκαλέπτου χρόνου. 6. Ο χρόνος που διατίθεται για τη μετάδοση διαφημιστικών μηνυμάτων των πολιτικών κομμάτων ή συνασπισμών κομμάτων στους ενημερωτικούς τηλεοπτικούς σταθμούς εθνικής εμβέλειας καθώς και στους φορείς παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών μέσω δορυφόρου, δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το είκοσι τοις εκατό (20%) του ημερήσιου χρόνου μετάδοσης ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών

προγραμμάτων. Ο καταμερισμός του χρόνου αυτού δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τα τέσσερα λεπτά της ώρας (4') ανά ώρα, μη συνυπολιζόμενου του επιτρεπόμενου ανά ώρα ορίου των δώδεκα λεπτών (12') του χρόνου μετάδοσης των διαφημιστικών μηνυμάτων. Ο συνολικός χρόνος για τη μετάδοση μηνυμάτων των πολιτικών κομμάτων ..., στους ιδιωτικούς ενημερωτικούς τηλεοπτικούς σταθμούς εθνικής εμβέλειας, θα αντιστοιχεί στο ποσό των έξι εκατομμυρίων ευρώ (6.000.000 €) και τους φορείς παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών μέσω δορυφόρου θα αντιστοιχεί στο ποσό των διακοσίων πενήντα χιλιάδων ευρώ (250.000 €), με βάση τους θεωρημένους από την οικεία Δ.Ο.Υ. τιμοκαταλόγους, έως την 4ης Μαΐου 2009, ημερομηνία έναρξης της προεκλογικής περιόδου των εκλογών της 7ης Ιουνίου 2009 για την ανάδειξη των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η αναλογία κατανομής του χρόνου έχει ως εξής: Ποσοστό πενήντα τοις εκατό (50%) θα διατίθεται ισομερώς στα κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων. Το υπόλοιπο πενήντα τοις εκατό (50%) θα διατίθεται στα κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων ανάλογα με την εκπροσώπηση τους στην παρούσα σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η κατανομή του χρόνου μετάδοσης διαφημιστικών μηνυμάτων ή μηνυμάτων κοινωνικού περιεχομένου των πολιτικών κομμάτων ή συνασπισμών κομμάτων στους δημόσιους και ιδιωτικούς ενημερωτικούς τηλεοπτικούς σταθμούς αντιστοιχεί στα εξής ποσά: ... και στους φορείς παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών μέσω δορυφόρου Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου δεν επιτρέπεται η μετάδοση μηνυμάτων φορέων εκτός των πολιτικών κομμάτων ή συνασπισμών κομμάτων, το περιεχόμενο των οποίων μπορεί να χαρακτηριστεί, άμεσα ή έμμεσα, ως πολιτικό. 7. Ο χρόνος που διατίθεται για τη μετάδοση διαφημιστικών μηνυμάτων των πολιτικών κομμάτων ή συνασπισμών κομμάτων στους ιδιωτικούς ενημερωτικούς τηλεοπτικούς σταθμούς, περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας καθώς και στους ραδιοφωνικούς σταθμούς, καθορίζεται σε οκτώ (8) λεπτά της ώρας ημερησίως. Ως ώρα μετάδοσης των μηνυμάτων αυτών ορίζεται το διάστημα από 7:00 έως 22:00. Η κατανομή του χρόνου είναι ανάλογη με αυτή της προηγούμενης παραγράφου. 8. Ο χρόνος μετάδοσης διαφημιστικών μηνυμάτων ή μηνυμάτων κοινωνικού περιεχομένου των πολιτικών κομμάτων ή συνασπισμών κομμάτων στην ΕΡΑ καθορίζεται σε δέκα (10') λεπτά της ώρας ημερησίως. Η κατανομή του χρόνου αυτού είναι ανάλογη με αυτή της παραγράφου 6. 9. Η και οι νομίμως λειτουργούντες ιδιωτικοί ενημερωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί εθνικής, περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας και ιδιωτικοί ενημερωτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί, καθώς και οι φορείς συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών κάθε μορφής, υποχρεούνται να διαθέτουν το ένα τρίτο (1/3) του χρόνου

των δελτίων ειδήσεων για την παρουσίαση της προεκλογικής δραστηριότητας των κομμάτων και των συνασπισμών των κομμάτων. Από τη ρύθμιση αυτή εξαιρούνται τα δελτία ειδήσεων κάτω των πέντε (5') λεπτών. 10. Οι δημόσιοι και οι νομίμως λειτουργούντες ενημερωτικοί ιδιωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί εθνικής περιφερειακής ή τοπικής εμβέλειας και ιδιωτικοί ενημερωτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί, καθώς και οι φορείς συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών κάθε μορφής, οφείλουν να μεριμνούν, ώστε η προβολή, κατά τη διάρκεια δελτίων ειδήσεων, εκπομπών πολιτικού διαλόγου ή άλλων ενημερωτικών εκπομπών, συνεντεύξεων σχετικά με τις θέσεις και τη δραστηριότητα των πολιτικών κομμάτων ή συνασπισμών κομμάτων να μην παραβιάζει την αρχή της αναλογικής ισότητας. Η τήρηση της αρχής της αναλογικής ισότητας πρέπει να διέπει εν γένει τα δελτία ειδήσεων και τα προγράμματα τους, ώστε να επιτευχθεί η ουσιαστική ενημέρωση των πολιτών για τις θέσεις και τις δραστηριότητες των πολιτικών κομμάτων ή συνασπισμών κομμάτων και εξετάζεται σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία... 13. Κατά τη διάρκεια της προηγούμενης ημέρας, καθώς και κατά την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών και μέχρι τις 19:00 δεν επιτρέπεται η μετάδοση διαφημιστικών μηνυμάτων και συγκεντρώσεων ή άλλων πολιτικών εκδηλώσεων των κομμάτων, καθώς και η μετάδοση εκπομπών προεκλογικού διαλόγου ή εκτιμήσεων για το εκλογικό αποτέλεσμα με εξαίρεση τις δηλώσεις των αρχηγών των πολιτικών κομμάτων που γίνονται κατά τη διάρκεια της εκλογικής διαδικασίας...». Περαιτέρω, η δεύτερη προσβαλλόμενη από 15.5.2009 απόφαση ορίζει τα εξής: «Άρθρο 1. Για τα πολιτικά κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων που έχουν λάβει στις αμέσως προηγούμενες ευρωεκλογές τουλάχιστον ποσοστό 0,50 τοις εκατό (0,50%) του συνόλου των έγκυρων ψηφοδελτίων και δεν εκπροσωπούνται στην παρούσα σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ισχύουν οι ακόλουθοι όροι προβολής τους: α) Η ... και οι ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί ενημερωτικοί σταθμοί εθνικής, περιφερειακής ή τοπικής εμβέλειας ελεύθερης λήψης, καθώς και οι φορείς παροχής συνδρομητικών, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών κάθε μορφής, έχουν την υποχρέωση να διαθέσουν δωρεάν ένα εικοσάλεπτο ή δύο δεκάλεπτα σε καθένα από τα πολιτικά κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων για την παρουσίαση των προγραμμάτων τους. Τα εικοσάλεπτα ή τα δεκάλεπτα αυτά που θα μεταδοθούν από την ... επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται από τα κόμματα αυτά ή συνασπισμούς κομμάτων για τη μετάδοση διαφημιστικών μηνυμάτων μέγιστης συνολικής διάρκειας τριών (3) λεπτών για κάθε δεκάλεπτο, β) Οι ιδιωτικοί τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί ενημερωτικοί σταθμοί μπορούν να εκπληρώσουν την υποχρέωση της προηγούμενης παραγράφου με τη διοργάνωση εκπομπών στις οποίες συμμετέχουν ή παρουσιάζουν τις απόψεις τους με εκπρόσωπο

τους, περισσότερα ή όλα τα παραπάνω πολιτικά κόμματα ή συνασπισμοί κομμάτων. Άρθρο 2. Για τα πολιτικά κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων που έχουν λάβει στις αμέσως προηγούμενες ευρωεκλογές ποσοστό κατώτερο του 0,50 τοις εκατό (0,50%) του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων καθώς και για τα πολιτικά κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων που δεν συμμετείχαν στις αμέσως προηγούμενες ευρωεκλογές και των οποίων οι συνδυασμοί έχουν ανακηρυχθεί για τις παρούσες ισχύουν οι ακόλουθοι όροι προβολής τους: α) Η ... και οι ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί ενημερωτικοί σταθμοί εθνικής περιφερειακής ή τοπικής εμβέλειας ελεύθερης λήψης, καθώς και οι φορείς παροχής συνδρομητικών, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών κάθε μορφής έχουν την υποχρέωση να διαθέσουν δωρεάν ένα πεντάλεπτο σε καθένα από τα πολιτικά κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων για την παρουσίαση των προγραμμάτων τους. Το πεντάλεπτο που θα μεταδοθεί από την ... επιτρέπεται να χρησιμοποιηθεί από τα κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων για τη μετάδοση διαφημιστικών μηνυμάτων συνολικής διάρκειας δύο (2') λεπτών, β) Οι ιδιωτικοί τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί ενημερωτικοί σταθμοί μπορούν να εκπληρώσουν την υποχρέωση της προηγούμενης παραγράφου με τη διοργάνωση εκπομπών, στις οποίες συμμετέχουν ή παρουσιάζουν τις απόψεις τους με εκπρόσωπο τους, περισσότερα ή όλα τα παραπάνω πολιτικά κόμματα ή συνασπισμοί κομμάτων...».

13. Επειδή, οι προσβαλλόμενες πράξεις κατανέμουν χρόνο ραδιοτηλεοπτικής προβολής στα κόμματα, τα οποία θα συμμετάσχουν στις εκλογές της 7.6.2009. Για μεν τα κόμματα που εκπροσωπούνται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς και για τα κόμματα «που έχουν λάβει στις αμέσως προηγούμενες ευρωεκλογές τουλάχιστον ... 0,50% του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων...», οι πράξεις αυτές συνάγουν τεκμήριο συμμετοχής τους στις εκλογές της 7.6.2009 για δε τα λοιπά κόμματα (εν οίς και το νεοπαγές αιτούν) οι προσβαλλόμενες πράξεις προϋποθέτουν την ανακήρυξη των συνδυασμών τους από τον Άρειο Πάγο, η οποία, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3 παρ. 8 του Ν. 1180/1981, συμπίπτει με την 24.5.2009. Η διαφοροποίηση αυτή οδηγεί και σε διαφοροποίηση του χρονικού σημείου ενάρξεως της μεταδόσεως των προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων εντός του διατιθεμένου σε αυτά χρόνου. Η έναρξη αυτή συμπίπτει με την δημοσίευση της πρώτης υπουργικής αποφάσεως για τα κόμματα της πρώτης κατηγορίας (13.5.2009), με την δημοσίευση της δεύτερης υπουργικής αποφάσεως για τα κόμματα της δεύτερης κατηγορίας (15.5.2009) και με την 24.5.2009 για τα λοιπά (όπως το αιτούν) κόμματα. Όμως, η συνταγματική αρχή της ισότητας, η οποία διέπει και την ύλη που ρυθμίζει το άρθρο 15 παρ. 2 εδάφιο τελευταίο του Συντάγματος, επιβάλλει μια κοινή αφετηρία για τα κόμματα κατά την ρύθμιση της προεκλογικής τους προβολής από τα

ραδιοτηλεοπτικά μέσα, πέρα της οποίας και μόνο επιτρέπεται η περαιτέρω διαφοροποίηση των κομμάτων κατ' εφαρμογήν της ειδικότερης αρχής της αναλογικής ισότητας. Ως κοινή αφετηρία δεν νοείται μόνον ο ελάχιστος, αλλά πάντως επαρκής χρόνος για την μετάδοση των θέσεων και του προγράμματος των κομμάτων, αλλά και η κοινή για όλα τα κόμματα έναρξη της μεταδόσεως των ραδιοτηλεοπτικών τους μηνυμάτων, λαμβανομένης ιδίως υπ' όψη της απαγορεύσεως του άρθρου 11 του Ν 3023/2002. Η απόκλιση ως προς το τελευταίο αυτό σημείο, από την αρχή της ισότητας δεν μπορεί να δικαιολογηθεί εκ μόνου του ότι οι παραπάνω κατηγορίες κομμάτων τελούν υπό διαφορετικές συνθήκες, δηλαδή τα μεν εκπροσωπούνται, τα δε δεν εκπροσωπούνται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Από την άποψη, όμως, της ρυθμιζόμενης ύλης (ήτοι της προεκλογικής προβολής των κομμάτων), κρίσιμο είναι ότι, λόγω ακριβώς των διαφορετικών αυτών συνθηκών, τα μεν εκπροσωπούμενα κόμματα είχαν ανεμπόδιστη δυνατότητα προβολής του προγράμματος και των θέσεων τους πριν από την έναρξη ισχύος της απαγορεύσεως του άρθρου 11 του Ν. 3023/2002, κατά την τρέχουσα προεκλογική περίοδο, ενώ κόμματα νεοπαγή, όπως το αιτούν, δεν είχαν τέτοια δυνατότητα, ακριβώς επειδή ιδρύθηκαν λίγο χρόνο πριν από την έναρξη ισχύος της απαγορεύσεως. Η δυσμενής αυτή θέση των νεοπαγών κομμάτων δεν είναι συνταγματικώς ανεκτό να καταστεί ακόμη δυσμενέστερη με την εις βάρος τους διαφοροποίηση του χρόνου ενάρξεως μεταδόσεως των προεκλογικών τους μηνυμάτων. Η αρχή της ισότητας θα επέβαλλε τουλάχιστον κοινή έναρξη του χρόνου αυτού για όλα τα κόμματα, δεδομένου ότι τα νεοπαγή έχουν για τους εκτεθέντες λόγους μεγαλύτερη ανάγκη προβολής του προγράμματος και των θέσεων τους. Επομένως, οι προσβαλλόμενες υπουργικές αποφάσεις, διαφοροποιώντας κατά τα εκτεθέντα το χρονικό σημείο ενάρξεως της μεταδόσεως των προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων, έχουν εκδοθεί κατά παράβαση της συνταγματικής αρχής της ισότητας.

Μειοψήφησαν ο Πρόεδρος και οι Σύμβουλοι Δ. Μαρινάκης, Ε. Νίκα, Ι. Γράβαρης, Ε. Αντωνόπουλος, Γ. Τσιμέκας, Β. Γρατσιάς, Σ. Παραμυθιώτης, Η. Τσακόπουλος και Β. Καλαντζή, οι οποίοι υποστήριξαν την εξής γνώμη: Η διαφοροποίηση του χρονικού σημείου ενάρξεως της μεταδόσεως προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων με κριτήριο την εκπροσώπηση τους ή μη στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν αντίκειται, καθ' εαυτήν, στην εξουσιοδοτική διάταξη του άρθρου 10 του Ν. 3023/2002, εάν συνδέεται με αντικειμενικούς λόγους, όπως λόγου χάριν με τις ρυθμίσεις της εκλογικής νομοθεσίας (άρθρα 1 παρ. 3 και 3 παρ. 8 του Ν. 1180/1981, Α' 188 και άρθρο μόνο του Π.Δ. 50/2009, Α' 64) που τοποθετούν την ανακήρυξη των συνδυασμών των κομμάτων από τον Άρειο Πάγο την δεκάτη τέταρτη ημέρα προ των εκλογών, δηλαδή είκοσι ημέρες μετά την έναρξη της προεκλογικής περιόδου. Η

διαφοροποίηση βεβαίως αυτή συνεκτιμάται, προκειμένου να κριθεί εάν οι ρυθμίσεις της κανονιστικής αποφάσεως που εκδίδεται κατά το άρθρο 10 του Ν. 3023/2002 (ιδίως οι σχετικές με την επάρκεια του διατιθέμενου στα κόμματα χρόνου, με τον τρόπο κατανομής του και την εν γένει διευθέτηση του), θεωρούμενες στην συστηματική ενότητα τους, πληρούν τα δύο κριτήρια που θέτει το παραπάνω άρθρο. Εξ άλλου, το πεντάλεπτο που παρέχεται στα νεοπαγή κόμματα, όπως το αιτούν, στην και σε όλους του ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς, το οποίο μάλιστα μπορεί να μεταδοθεί σε όποια ώρα επιλέξουν οι παραπάνω σταθμοί, δεν επαρκεί, κατά κοινή πείρα, ούτε στοιχειωδώς για την μετάδοση των θέσεων και του προγράμματος τους, εν όψει του ότι τα κόμματα αυτά, εφ' όσον ιδρύθηκαν λίγο πριν από τις εκλογές, δεν είχαν τον χρόνο να γνωστοποιήσουν στο εκλογικό σώμα τις θέσεις και το πρόγραμμα τους πριν από την έναρξη της προεκλογικής περιόδου, όταν δεν ίσχυε ακόμη η απαγόρευση του άρθρου 11 του Ν. 3023/2002. Και να μεν με την απόφαση 35/1999 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, σε συναφή περίπτωση, κρίθηκε ότι το πεντάλεπτο είναι επαρκές κατά τ' ανωτέρω χρόνος, πλην στην περίπτωση εκείνη δεν είχε τεθεί σε ισχύ η μεταγενέστερη απαγορευτική διάταξη του άρθρου 11 του Ν. 3023/2002, ενώ εξ άλλου ούτε από την απόφαση αυτή προκύπτει αν το ενιστάμενο κόμμα ήταν νεοπαγές, ούτε, πάντως ελήφθη υπ' όψη από το ΑΕΔ μια τέτοια ιδιότητα. Επομένως, υπό τα ανωτέρω δεδομένα, η διάταξη του άρθρου 2 περ. α' της από 15.5.2009 δεύτερης προσβαλλόμενης αποφάσεως έχει εκδοθεί κατά παράβαση της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 10 παρ. 1 περ. α του Ν. 3023/2002.

Τέλος, οι προσβαλλόμενες αποφάσεις παραβιάζουν και την αρχή της αναλογικής ισότητας, η οποία απορρέει ευθέως από το Σύνταγμα και θεσπίζεται ρητώς με την εξουσιοδοτική διάταξη του άρθρου 10 του Ν. 3023/2002. Πράγματι, έναντι του πεντάλεπτου που δικαιούται το αιτούν, ως νεοπαγές κόμμα, κατά το άρθρο 2 της δεύτερης από 15.5.2009 προσβαλλόμενης αποφάσεως, η πρώτη από 13.5.2009 υπουργική απόφαση παρέχει στα κόμματα που εκπροσωπούνται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, κατά τις ειδικότερες διακρίσεις αυτής, δύο εξηντάλεπτες συνεντεύξεις σε εθνικό δίκτυο των αρχηγών τους, τέσσερις συζητήσεις στρογγυλής τράπεζας στην ... και σε όλους τους ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς σε ώρες υψηλής ή σχετικά υψηλής ακροαματικότητας και θεαματικότητας (18:00-01:30), μία προεκλογική συγκέντρωση, ένα δεκάλεπτο την εβδομάδα στους παραπάνω σταθμούς για την παρουσίαση του προγράμματος και της δραστηριότητάς τους και χρόνο διαφημιστικών μηνυμάτων, τα οποία αποτελούν, κατά κοινή πείρα, δραστικό μέσο προεκλογικής επικοινωνίας. Κατά τους υπολογισμούς, μάλιστα, του αιτούντος κόμματος, οι οποίοι δεν αμφισβητήθηκαν ειδικώς, το κόμμα της Νέας

Δημοκρατίας έχει στην διάθεση του 3.768 λεπτά της ώρας διαφημίσεων από τηλεοράσεως, το ... 2.819, το ... 1.692 και ο ... και ο ... από 1.258 λεπτά, κατανεμόμενα στα κρατικά και ιδιωτικά τηλεοπτικά μέσα. Έναντι των ανωτέρω, το αιτούν κόμμα δικαιούται δύο λεπτά της ώρας τηλεοπτικής διαφημίσεως και μάλιστα μόνον στην δημόσια τηλεόραση. Υπό τα δεδομένα αυτά, η διαφορά του χρόνου και εν γένει των ευχερειών που παρέχονται με τις προσβαλλόμενες αποφάσεις αφ' ενός μεν στα κόμματα που εκπροσωπούνται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αφ' ετέρου δε στα νεοπαγή κόμματα, είναι τόσο σημαντική, ώστε υπερβαίνει τα όρια, εντός των οποίων μπορούσε να κινηθεί ο Υπουργός Εσωτερικών κατά την άσκηση της κανονιστικής του αρμοδιότητας που του δίδει το άρθρο 10 παρ. 1 του Ν. 3023/2002. Επομένως, οι προσβαλλόμενες αποφάσεις έχουν εκδοθεί και κατά παράβαση της αρχής της αναλογικής ισότητας. Συνεπώς για τους εκτεθέντες ανωτέρω λόγους, βασίμως προβαλλόμενους, οι προσβαλλόμενες πράξεις είναι μη νόμιμες και πρέπει να ακυρωθούν.

Κατά την ειδικότερη δε γνώμη του Προέδρου Π. Πικραμμένου, εφ' όσον, όπως έγινε ανωτέρω κατά πλειοψηφία δεκτό, η διαφοροποίηση του χρονικού σημείου ενάρξεως της μεταδόσεως προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων αντίκειται, καθ' εαυτήν, στην εξουσιοδοτική διάταξη του άρθρου 10 του Ν 3023/2002, οι προσβαλλόμενες υπουργικές αποφάσεις, οι οποίες εισάγουν τέτοια διαφοροποίηση, είναι μη νόμιμες και ακυρωτέες για τον βασίμως προβαλλόμενο αυτόν λόγο και μόνον, παρέλκει δε η εξέταση τυχόν άλλων πλημμελειών των αποφάσεων αυτών.

Μειοψήφησε η Σύμβουλος Β. Καλαντζή, η οποία υποστήριξε την εξής γνώμη: Από τον συνδυασμό των προσβαλλόμενων πράξεων προκύπτει ότι ο χρόνος που υποχρεούνται να παραχωρήσουν τα κρατικά και ιδιωτικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα δωρεάν για την προβολή των μηνυμάτων των κομμάτων, που θα μετάσχουν στις ευρωεκλογές της 7.6.2009, καθορίστηκε κατά φθίνουσα διαβάθμιση, αναλόγως προς την έως την έκδοση των εν λόγω πράξεων συμμετοχή των κομμάτων στην πολιτική ζωή της χώρας. Ειδικότερα, με την πρώτη προσβαλλόμενη απόφαση το μεγαλύτερο μέρος του προς διάθεση για την δωρεάν προβολή από τα ραδιοφωνικά μέσα των θέσεων των κομμάτων χρόνου παρεσχέθη στα κόμματα που συμμετέχουν στην παρούσα σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Με την δεύτερη προσβαλλόμενη απόφαση τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα (κρατικά και ιδιωτικά) υποχρεώθηκαν να παραχωρήσουν για τα κόμματα που δεν εκπροσωπούνται μεν στην παρούσα σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αλλά είχαν λάβει στις αμέσως προηγούμενες ευρωεκλογές τουλάχιστον ποσοστό 0,50% των έγκυρων ψηφοδελτίων, ένα εικοσάλεπτο ή δύο δεκάλεπτα, για τα κόμματα δε που είχαν λάβει στις προηγούμενες ευρωεκλογές ποσοστό

κατώτερο του ανωτέρω 0,50% ή δεν είχαν μετάσχει στις εν λόγω ευρωεκλογές ένα πεντάλεπτο για το καθένα. Ειδικώς δε ως προς τα τελευταία αυτά κόμματα, με το άρθρο 2 της δεύτερης προσβαλλομένης αποφάσεως ορίσθηκε ότι για την διάθεση σ' αυτά δωρεάν του ανωτέρω πεντάλεπτου σε καθένα από τους ραδιοφωνικούς σταθμούς (κρατικό και ιδιωτικούς) απαιτείται η προηγούμενη ανακήρυξη των συνδυασμών τους από τον Άρειο Πάγο. Η διαφοροποίηση ως προς τα κόμματα, που είτε είχαν λάβει μέρος στις προηγούμενες ευρωεκλογές και δεν συγκέντρωσαν το προβλεπόμενο ποσοστό εγκύρων ψηφοδελτίων, είτε δεν είχαν λάβει μέρος στις εκλογές αυτές -μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα συσταθέντα μετά τις εν λόγω εκλογές, όπως είναι και το αιτούν κόμμα- τόσο ως προς τον χρόνο που τους διατίθεται δωρεάν για την προβολή τους όσο και ως προς το χρονικό σημείο, μετά το οποίο μπορεί να κάνουν χρήση της ευχέρειας αυτής, ευρίσκει έρεισμα στην εξουσιοδοτική διάταξη της περ. α' της παρ. 1 του άρθρου 10 του Ν. 3023/2002 και δεν αντίκειται στην συνταγματική αρχή της ισότητας, διότι δικαιολογείται λόγω των διαφορετικών συνθηκών, υπό τις οποίες τελούν τα ανωτέρω κόμματα σε σχέση με τα άλλα κόμματα που έχουν ετςδηλώσει την πρόθεση τους να μετάσχουν στις εκλογές της 7.6.2009. Και τούτο διότι πρόκειται περί κομμάτων που, εν αντιθέσει με τα άλλα (κόμματα εκπροσωπούμενα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και κόμματα που συγκέντρωσαν ποσοστό τουλάχιστον 0,50% του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων στις προηγούμενες ευρωεκλογές), που τυγχάνουν ευνοϊκότερης μεταχειρίσεως ως προς τα ανωτέρω ζητήματα, δεν έχουν έως τώρα ενεργή συμμετοχή στην πολιτική ζωή της χώρας. Το γεγονός δε ότι κόμματα, που, όπως το αιτούν, ιδρύθηκαν λίγο πριν από την προκήρυξη των ευρωεκλογών, έχουν, ενόψει των ρυθμίσεων των προσβαλλόμενων πράξεων (πεντάλεπτο και δυνατότητα δωρεάν προβολής του προγράμματος τους μόνο μετά την ανακήρυξη των συνδυασμών τους από τον Άρειο Πάγο) και της απαγορεύσεως του άρθρου 11 του Ν. 3023/2002 να μεταδώσουν ιδίαις δαπάναις προεκλογικά μηνύματα από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, λιγότερο χρόνο στη διάθεση τους για την προβολή του προγράμματος τους κατά την τρέχουσα προεκλογική περίοδο εν σχέσει με τα άλλα κόμματα, τα οποία είχαν ανεμπόδιστη δυνατότητα προβολής του προγράμματος τους πριν από την έναρξη ισχύος της απαγορεύσεως του ανωτέρω άρθρου 11, δεν ασκεί επιρροή εν προκειμένω. Τούτο δε διότι εφόσον ο χρόνος διενεργείας των ευρωεκλογών είναι εκ των προτέρων γνωστός και, συνεπώς, πολιτική δύναμη, ενδιαφερόμενη να μετάσχει στην εκλογική αναμέτρηση για την ανάδειξη των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, είναι σε θέση να μεριμνήσει εγκαίρως για την οργάνωση της σε κόμμα και την προβολή του προγράμματος της πριν αρχίσει η απαγόρευση του προαναφερθέντος άρθρου 11 του Ν. 3023/2002.

Άλλωστε, κατά την έννοια των προαναφερθεισών συνταγματικών διατάξεων και του άρθρου 10 του, σε εκτέλεση των συνταγματικών αυτών διατάξεων εκδοθέντος, Ν. 3023/2002, η υποχρεωτική και δωρεάν μετάδοση προεκλογικών μηνυμάτων αφορά, κατ' αρχήν, κόμματα συγκροτημένα κατά τρόπο πάγιο και αποβλέποντα στην σε βάθος χρόνου συμμετοχή στην πολιτική ζωή της χώρας ως μηχανισμών διαμορφώσεως της πολιτικής βουλήσεως του εκλογικού σώματος και όχι κόμματα ιδρυόμενα επ' ευκαιρία συγκεκριμένης εκλογικής αναμετρήσεως. Ειδικότερα, δικαιολογείται από τις διαφορετικές συνθήκες υπό τις οποίες τελούν τα κόμματα που δεν μετείχαν στις προηγούμενες εκλογές ή μετείχαν μεν σ' αυτές, αλλά συγκέντρωσαν ποσοστό κατώτερο του 0,50% των εγκύρων ψηφοδελτίων, η έναρξη του χρόνου μεταδόσεως δωρεάν των μηνυμάτων τους από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα μετά την ανακήρυξη των συνδυασμών τους από τον Άρειο Πάγο, ενόψει του ότι από το χρονικό αυτό σημείο επιβεβαιώνεται η πρόθεση, αλλά και η κατά νόμο δυνατότητα κόμματος, που έως τώρα δεν είχε ενεργή συμμετοχή στην πολιτική ζωή της χώρας και του οποίου η απήχηση στο εκλογικό σώμα είτε είναι περιορισμένη είτε δεν δύναται ακόμη να προσδιορισθεί (αν πρόκειται περί νεοϊδρυθέντος κόμματος), να μετάσχει στην εκλογική διαδικασία. Περαιτέρω, το πεντάλεπτο που χορηγείται στα ανωτέρω κόμματα είναι μεν χρόνος κατά πολύ μικρότερος εκείνου που χορηγείται κυρίως στα κόμματα που εκπροσωπούνται ήδη στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθορίζεται, όμως, ενόψει του αντικειμενικού κριτηρίου της περιορισμένης ή μη δυναμένης ακόμη να προσδιορισθεί εκλογικής δυνάμεως τους, είναι δε αρκετός για την προβολή των βασικών τους θέσεων, όπως, άλλωστε, έκρινε και το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο με τις υπ' αριθμ. 34 και 35/1999 αποφάσεις του σε παρόμοιες υποθέσεις (πρβλ. και ΣτΕ 4333/1996). Και ναι μεν το τότε ισχύον νομοθετικό καθεστώς δεν προέβλεπε παραλλήλως απαγόρευση μεταδόσεως κατά την προεκλογική περίοδο μηνυμάτων με δαπάνες των ίδιων των κομμάτων, το Ανώτατο, όμως, Ειδικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι είχαν αυτή την ευχέρεια τα κόμματα για να καταλήξει στην ανωτέρω κρίση του, ούτε εξήτασε αν η ενώπιον του αχθείσα υπόθεση αφορούσε κόμμα νεοϊδρυθέν, αλλά έκρινε αυτοτελώς, ανεξαρτήτως άλλων παραγόντων και χωρίς διακρίσεις, το πεντάλεπτο ως χρόνο αρκετό για την προβολή των βασικών θέσεων των κομμάτων, που είτε είχαν λάβει στις προηγούμενες ευρωεκλογές ποσοστό κατώτερο του 0,50% των εγκύρων ψηφοδελτίων, είτε δεν είχαν μετάσχει καθόλου στις εκλογές εκείνες. Ενόψει των ανωτέρω, κατά την μειοψηφήσασα αυτή γνώμη, οι προβαλλόμενοι με τις κρινόμενες αιτήσεις λόγοι ακυρώσεως περί παραβάσεως της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 10 παρ. 1 περ. α' του Ν. 3023/2002 και της συνταγματικής αρχής της ισότητας, καθώς και της αναλογικής ισότητας, πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι.

[...]

Σημείωμα

Η ραδιοτηλεοπτική προβολή των κομμάτων μεταξύ αριθμητικής και αναλογικής ισότητας

Με τα αρ. 10 και 11 ν. 3023/2002 αφενός απαγορεύτηκε στα πολιτικά κόμματα η μετάδοση από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα διαφημιστικών μηνυμάτων τους κατά την προεκλογική περίοδο και αφετέρου χορηγήθηκε εξουσιοδότηση στον Υπουργό Εσωτερικών να ρυθμίζει με απόφασή του την έκταση και την κατανομή μεταξύ των κομμάτων του χρόνου δωρεάν προβολής των θέσεων τους από τα δημόσια και ιδιωτικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα. Η κατανομή αυτή κατά τη ρητή πρόβλεψη του νόμου πρέπει να γίνεται με κριτήρια την αρχή της αναλογικής ισότητας και την εξασφάλιση της μετάδοσης των θέσεων και των προγραμμάτων των κομμάτων και συνασπισμών κομμάτων.

Βάσει της νομοθετικής αυτής εξουσιοδότησης εκδόθηκαν δύο υπουργικές αποφάσεις (13/5/2009 και 15/5/2009) για τη ρύθμιση των όρων ραδιοτηλεοπτικής προβολής των κομμάτων κατά την προεκλογική περίοδο των ευρωεκλογών του 2009. Με τις δύο αυτές αποφάσεις γίνεται μια τριπλή κατηγοριοποίηση των πολιτικών κομμάτων: στην πρώτη κατηγορία κατατάσσονται όσα πολιτικά κόμματα και συνδυασμοί κομμάτων που συμμετέχουν στις εκλογές εκπροσωπούνται ήδη στο εθνικό ή το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, στη δεύτερη κατηγορία όσα είχαν συμμετάσχει στις αμέσως προηγούμενες ευρωεκλογές λαμβάνοντας τουλάχιστον 0,5% του συνολικού αριθμού των ψήφων χωρίς να εκπροσωπούνται στο ευρωκοινοβούλιο και στην τρίτη κατηγορία όσα πολιτικά κόμματα ή συνδυασμοί κομμάτων είχαν λάβει στις προηγούμενες ευρωεκλογές λιγότερο από 0,5% των ψήφων ή δεν είχαν συμμετάσχει καν σε αυτές. Στην τελευταία αυτή κατηγορία παρεχόταν ένα δωρεάν πεντάλεπτο διαφημιστικής προβολής έναντι, κατ' εκτίμηση, 3.768 λεπτών της ώρας που παραχωρήθηκαν στο πρώτο κόμμα. Περαιτέρω, για τα νεοπαγή κόμματα, όπως το αιτούν, ο χρόνος μετάδοσης των προεκλογικών μηνυμάτων εκκινούσε από την ανακήρυξή τους από τον Άρειο Πάγο κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3 παρ. 8 του ν. 1180/1981, δηλαδή εν προκειμένω από την 24/5/2009 έναντι της 13/5/2009 και 15/5/2009 για τις δύο πρώτες κατηγορίες κομμάτων αντίστοιχα.

Η Ολομέλεια, αφού επιβεβαίωσε ότι η ρύθμιση του τρόπου προβολής των πολιτικών κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα δεν εμπίπτει στις αποκλειστικές κατ' αρ. 15 παρ. 2 αρμοδιότητες του ΕΣΡ, εξέτασε καταρχάς το ζήτημα του επιτρεπτού της χορήγησης ειδικότερης

εξουσιοδότησης κατ' αρ. 43 παρ. 2 Σ. για τη ρύθμιση του θέματος αυτού στον Υπουργό Εσωτερικών. Παρότι τελικώς κρίθηκε ότι το μέγεθος του συνολικώς διατιθέμενου χρόνου και η κατανομή αυτού μεταξύ των κομμάτων αποτελεί μερικότερη περίπτωση σε σχέση με το θέμα της ραδιοτηλεοπτικής προβολής των κομμάτων που ρυθμίζεται σε γενικό πλαίσιο στο αρ. 10 ν. 3023/2002, εντυπωσιάζει εδώ η ισχυρή μειοψηφία με δύο γνώμες έντεκα συνολικώς συμβούλων και μίας παρέδρου. Σύμφωνα με την ισχυρότερη μειοψηφούσα γνώμη, στις διατάξεις του ν. 3023/2002 επαναλαμβάνονται απλώς οι ήδη κατοχυρωμένες στο Σύνταγμα αρχές της αναλογικής ισότητας και της εξασφάλισης της δυνατότητας προβολής των θέσεων όλων των κομμάτων χωρίς να πραγματοποιείται ουδεμία ουσιαστική ρύθμιση του θέματος, ώστε να είναι δυνατό να θεωρηθεί ειδικότερο ζήτημα η ρύθμιση των όρων και των προϋποθέσεων κατανομής του χρόνου από τον Υπουργό και, συνεπώς, κατά τη γνώμη αυτή, είναι ανίσχυρη η σχετική εξουσιοδότηση. Υπενθυμίζεται εδώ ότι με την ΟλΣτΕ 930/1990 (ΕλΔνη 1990.1361 με σχόλιο *Εν. Βενιζέλου*, Η ραδιοτηλεοπτική προεκλογική περίοδος σε αναζήτηση κανονιστικού πλαισίου) είχε κριθεί ότι η διάταξη της παρ. 6 του αρ. 8 του ν. 1847/1989 που παρείχε εξουσιοδότηση στο νεοσύστατο τότε Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης να ρυθμίζει τους όρους σύμφωνα με τους οποίους γίνεται ο προεκλογικός διάλογος και προβάλλονται οι υπόψηφιοι ήταν ανίσχυρη, διότι η ρύθμιση των θεμάτων αυτών μπορούσε να γίνει μόνο με κανονιστικό προεδρικό διάταγμα. Εξάλλου, η θέση της μειοψηφίας, πέρα από τη νομολογιακή συνέπεια που διαθέτει, παρουσιάζει, σε επίπεδο δικαιοπολιτικής σκοπιμότητας, το επιπλέον πλεονέκτημα της διασφάλισης ενός λυσιτελούς δικαστικού ελέγχου των σχετικών με τη ραδιοτηλεοπτική προβολή των πολιτικών κομμάτων κανονιστικών πράξεων μέσω της επεξεργασίας των προεδρικών διαταγμάτων από το Ε΄ Τμήμα του ΣτΕ. Πράγματι, η σχολιαζόμενη απόφαση εκδόθηκε ενάμιση περίπου έτος μετά τη διενέργεια των ευρωεκλογών του 2009 (7.6.2009), μολονότι η πρώτη συζήτηση είχε διεξαχθεί ήδη την 19.5.2009. Δεδομένων του χρόνου που απαιτεί η έκδοση της απόφασης, ανεξαρτήτως του πόσο σύντομα θα συζητηθεί αυτή, και του γεγονότος ότι οι σχετικές υπουργικές αποφάσεις εκδίδονται κατά κανόνα λίγες μόνο ημέρες πριν την έναρξη της προεκλογικής περιόδου ή και μετά την έναρξή της, είναι πρακτικά αδύνατο να επιτευχθεί αποτελεσματικά δια της δικαστικής οδού η διασφάλιση της προβολής με συνταγματικά ανεκτό τρόπο των θέσεων ενός κόμματος πριν τη διενέργεια των κρίσιμων κάθε φορά εκλογών.

Στη συνέχεια, η Ολομέλεια εξέτασε κατά σειρά το ζήτημα του διαφορετικού χρόνου έναρξης προβολής των πολιτικών μηνυμάτων και των αποκλίσεων στην κατανομή του δωρεάν ραδιοτηλεοπτικού χρόνου. Το δεύτερο αυτό ζήτημα είχε και στο παρελθόν απασχολήσει τη

νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου (βλ. ΑΕΔ 11/1982, ΤοΣ 1986.79, ΣτΕ 2423/1986, ΤοΣ 1986.77, ΟλΣτΕ 1288/1992, ΤοΣ 1994.63 και από τις πιο πρόσφατες ΣτΕ 4333/1996, ΤοΣ 1997.408 και ΑΕΔ 34/1990, ΔΔίκη 2000.1269) και είχαν διαμορφωθεί συγκεκριμένα κριτήρια με βάση τα οποία πρέπει να γίνεται η κατανομή του ραδιοτηλεοπτικού χρόνου στα πολιτικά κόμματα. Ειδικότερα, είχε κριθεί ότι από τις διατάξεις των αρ. 15 παρ. 2, 5 παρ. 1, 14 παρ. 1, 29 παρ. 1 και 51 Σ. «απορρέει ευθέως υποχρέωση του Κράτους κατά την προεκλογική περίοδο, να διαθέτει στα πολιτικά κόμματα τα κρατικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα και να υποχρεώνει τα ιδιωτικά να διαθέτουν χρόνο στα κόμματα, προκειμένου να παρουσιάζουν τις πολιτικές τους θέσεις. Ο πυρήνας της υποχρέωσης αυτής, κατ' εφαρμογή της βασικής αρχής της αντικειμενικότητας, που διέπει κατά το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, περιλαμβάνει τη διάθεση σε όλα ανεξαρτήτως τα πολιτικώς υποστατά κόμματα ενός ελαχίστου πλην ικανού χρόνου για την παρουσίαση στο εκλογικό σώμα των ουσιωδών σημείων του προγράμματός των» (βλ. ΣτΕ 4333/1996, ΤοΣ 1997.408, σκ. 3, η υπογράμμιση δική μας). Η νομολογία δε έχει δεχτεί (βλ. ΑΕΔ 34/1990, ΔΔίκη 2000.1269, σκ. 5) ότι το πεντάλεπτο συνιστά ικανό χρόνο για την παρουσίαση των πολιτικών θέσεων ενός κόμματος. Περαιτέρω, όμως, «επιτρέπεται κατ' επιταγή της ...αρχής της αναλογικής ισότητας, η διαφοροποίηση της μεταχείρισης των κομμάτων στην ποσοτική κατανομή του διατιθέμενου χρόνου, πάντοτε βάσει αντικειμενικών και πρόσφορων κριτηρίων που δεν μπορούν να έχουν σχέση με την ιδεολογία αλλά με την πολιτική σημασία των κομμάτων, όπως λ.χ. η κοινοβουλευτική τους δύναμη στη διαλυθείσα Βουλή, η οργάνωση τους σε εθνική κλίμακα, ο ρόλος που ιστορικά τα κόμματα αυτά έχουν παίξει στην πολιτική ζωή κ.α.» (βλ. ΟλΣτΕ 930/1990, ΕλΔνη 1990.1361). Με βάση το κριτήριο αυτό είχαν γίνει δεκτές στο παρελθόν όλες οι ποσοτικές διαφοροποιήσεις στην έκταση της προεκλογικής προβολής των κομμάτων, εφόσον τηρούσαν την αρχή της διάθεσης περισσότερου χρόνου στα μεγαλύτερα και με ισχυρότερη παρουσία κόμματα.

Η επίδικη περίπτωση διαφοροποιείται από τις παλαιότερες χάρη σε δύο στοιχεία που προκύπτουν από το πλέγμα των σχετικών διατάξεων της εκλογικής νομοθεσίας: πρώτον, από την κατ' αποτέλεσμα μετάθεση του χρονικού σημείου έναρξης της ραδιοτηλεοπτικής προβολής των νεοπαγών κομμάτων σε σχέση με αυτό των κομμάτων με σχετικώς ισχυρή παρουσία στις προηγούμενες εκλογές και, δεύτερον, από την παράλληλη απαγόρευση διαφήμισης των κομμάτων κατά την προεκλογική περίοδο. Ο συνδυασμός των διατάξεων αυτών οδηγεί οπωσδήποτε σε σοβαρό περιορισμό της δυνατότητας των νεοπαγών και άρα άγνωστων στο ευρύ κοινό κομμάτων να προβάλλουν κατά τρόπο

αποτελεσματικό τις θέσεις τους, δοθέντος ότι το πλέον πρόσφορο και με απήχηση μέσο στην εποχή μας είναι η ραδιοτηλεόραση.

Όπως γίνεται δεκτό τόσο στην ελληνική όσο και σε αλλοδαπές έννομες τάξεις (βλ. ΟλΣτΕ 1862/1985, ΤοΣ 1986.493 και ΣτΕ 1116/1990, ΤοΣ 1990.289, οι οποίες αφορούν την κρατική χρηματοδότηση των κομμάτων - για την αρχή της ισότητας ευκαιριών των πολιτικών κομμάτων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας βλ. *Th. Chomé, Le principe de l'égalité en droit de la République Fédérale Allemande* σε *L'Égalité*, Volume I, eds H. Buch, P. Foriers, Ch. Perelman, Bruylant, Bruxelles, 1971, σ. 36-71, 64-69 και *Β.Δ. Γκίκα*, Η συνταγματική αρχή της ισότητας ευκαιριών των πολιτικών κομμάτων στο γερμανικό και στο ελληνικό δίκαιο, ΤοΣ 1994, σ. 69-93 και ιδίως 69-77) η ισότητα ευκαιριών των πολιτικών κομμάτων για συμμετοχή στον πολιτικό ανταγωνισμό αποτελεί θεμελιώδη αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος (βλ. σχετικά και *Κ.Γιαννακόπουλου*, Μήπως οι ευρωεκλογές πρέπει να γίνουν πιο ανταγωνιστικές; Σκέψεις με αφορμή την απόφαση ΣτΕ 1784/2009, ΕφημΔΔ 2009.274-291). Και μολονότι αναφερόμαστε προφανώς σε μία τυπική ισότητα ευκαιριών, περιεχόμενο της οποίας δεν είναι, κατά την κρατούσα στη νομολογία θέση, η ενίσχυση των πλέον αδύναμων κομμάτων έναντι των ισχυρών, αλλά μόνον η διατήρηση του συσχετισμού των πολιτικών δυνάμεων, η θέση εμποδίων τέτοιας έκτασης στην προεκλογική εκστρατεία των πολιτικών κομμάτων ώστε αυτά να εκκινούν τελικά τον εκλογικό ανταγωνισμό από διαφορετικές αφετηρίες παραβιάζει οπωσδήποτε την αρχή της ισότητας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει εδώ η δογματική κατασκευή την οποία υιοθέτησε η πλειοψηφία της απόφασης ακολουθώντας τη σχετική γνώμη των συμβούλων Δ. Γρατσία και Η. Τσακόπουλου, όπως διατυπώθηκε στην παραπεμπτική στην Ολομέλεια απόφαση 1784/2009 της επταμελούς σύνθεσης του Δ' Τμήματος (ΘΠΔΔ 2009.974=ΕφημΔΔ 2009.291): Η συνταγματική αρχή της ισότητας, η οποία διέπει και το κανονιστικό πεδίο του αρ. 15 παρ. 2 Σ., επιβάλλει *μία κοινή αφετηρία* για τα κόμματα κατά τη ρύθμιση της ραδιοτηλεοπτικής προεκλογικής προβολής τους. Η κοινή αυτή αφετηρία συνίσταται όχι μόνο στην παροχή ενός ελάχιστου, πλην επαρκούς χρόνου προβολής, αλλά και στο κοινό σημείο έναρξης της προβολής αυτής. Αφού διασφαλιστεί αυτή η κοινή αφετηρία, επιτρέπονται οι περαιτέρω διαφοροποιήσεις βάσει πλέον της «ειδικότερης αρχής της αναλογικής ισότητας».

Η αναφορά στην αναλογική ισότητα ως ειδικότερης αρχής οπωσδήποτε ξενίζει. Το ΣτΕ, όμως, δείχνει να αναγνωρίζει εδώ δύο διαφορετικές μορφές ισότητας: μια τυπική-αριθμητική ισότητα που ενυπάρχει στο κανονιστικό πεδίο κάθε (ή τουλάχιστον του συγκεκριμένου) συνταγματικού δικαιώματος και διασφαλίζει ένα ελάχιστο κοινό επίπεδο προστασίας ή παροχών για το φορέα του και μία

αναλογική ισότητα βάσει του αρ. 4 παρ. 1 Σ. που επιτρέπει τη διαφοροποίηση ως προς την απόλαυση των επιπλέον παροχών ή μέτρων προστασίας βάσει αντικειμενικών και πρόσφορων κριτηρίων. Ως συνέπεια αυτής της θέσης, όπως δέχθηκε η πλειοψηφία, οποιαδήποτε διαφοροποίηση ως προς την ελάχιστη κοινή βάση παραβιάζει την αρχή της ισότητας στη ραδιοτηλεοπτική προβολή και συνεπώς δεν μπορεί να εφαρμοστεί ως αντισυνταγματική. Αντιθέτως, η ισχυρή και στο σημείο αυτό μειοψηφία δέκα συμβούλων εξέφρασε τη γνώμη ότι διαφοροποιήσεις, δηλαδή εφαρμογή της αναλογικής ισότητας, είναι δυνατόν να λάβουν χώρα και ως προς τον χρόνο έναρξης, εφόσον συνδέονται με αντικειμενικά κριτήρια.

Τέλος, ως προς την κατανομή του χρόνου μεταξύ των κομμάτων το δικαστήριο δέχεται με μειοψηφία μόλις μίας συμβούλου ότι, πρώτον, η πεντάλεπτη τηλεοπτική προβολή «δεν επαρκεί κατά κοινή πείρα, ούτε στοιχειωδώς για την μετάδοση των θέσεων και του προγράμματος τους», ιδίως στην περίπτωση των νεοπαγών πολιτικών κομμάτων, και, δεύτερον, ότι σε κάθε περίπτωση η τόσο μεγάλη απόκλιση μεταξύ του ραδιοτηλεοπτικού χρόνου που διατίθεται στα κραταιά πολιτικά κομμάτια και αυτού που διατίθεται στα νεοπαγή κόμματα παραβιάζει την αρχή της αναλογικής ισότητας, διότι «είναι τόσο σημαντική, ώστε υπερβαίνει τα όρια, εντός των οποίων μπορούσε να κινηθεί ο Υπουργός Εσωτερικών κατά την άσκηση της κανονιστικής του αρμοδιότητας που του δίδει το άρθρο 10 παρ. 1 του Ν 3023/2002». Συνεπώς, οι εν λόγω υπουργικές αποφάσεις παραβιάζουν και τα δύο κριτήρια που (προβλέπονται από το Σύνταγμα και) θέτει ρητώς ο ν. 2023/2002 για τη ρύθμιση της υποχρέωσης ραδιοτηλεοπτικής προβολής των θέσεων των πολιτικών κομμάτων κατά την προεκλογική περίοδο.

Η απόφαση αυτή θέτει οπωσδήποτε σε νέα βάση το ζήτημα της ρύθμισης του ραδιοτηλεοπτικού τοπίου κατά την προεκλογική περίοδο, καθώς είναι η πρώτη που θέτει όρια στην ευχέρεια του κανονιστικού νομοθέτη να ρυθμίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις προβολής των πολιτικών κομμάτων μέσω των δημόσιων και ιδιωτικών ραδιοτηλεοπτικών μέσων. Πρέπει να επισημανθεί, ωστόσο, ότι το πεδίο εφαρμογής της περιορίζεται στις περιπτώσεις νεοπαγών κομμάτων και ιδίως για όσο διάστημα ισχύει η απαγόρευση διαφήμισης κατά την προεκλογική περίοδο, όπως συνάγεται και από τη δικαιολόγηση της διαφοροποίησης από τη νομολογιακή γραμμή της ΑΕΔ 34/1999, η οποία είχε αποδεχθεί το πεντάλεπτο ως επαρκή χρόνο για την προβολή ενός κόμματος.

Στέργιος Κοφίνης

Υπ.ΔΝ, Υπότροφος Κοινοφελούς Ιδρύματος "Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης"